

Право на свободу думки і слова

Право на свободу думки і слова є одним із основоположних принципів демократичного суспільства. Це право забезпечує можливість кожної особи вільно висловлювати свої погляди, обмінюватись інформацією та ідеями без страху перед репресіями чи переслідуваннями. В умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій, свобода слова набуває особливого значення, оскільки впливає на формування суспільної думки, розвиток культури та політичної свідомості. Без вільного обміну думками, суспільство ризикує втратити інтелектуальну різноманітність, що є запорукою прогресу і інновацій. Водночас, у сучасному світі свобода слова стикається з численними викликами, такими як цензура, дезінформація та ненависть у мовленні. Однак, це право не є абсолютним і потребує балансування з іншими правами та інтересами суспільства. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод у статті 10, яка має назву "Свобода вираження поглядів", проголошує право кожного на свободу висловлювати свої думки. Це право охоплює свободу дотримуватися своїх поглядів, отримувати та поширювати інформацію і ідеї без втручання державних органів і незалежно від кордонів. У другій частині цієї статті зазначається, що реалізація цих свобод, оскільки пов'язана з обов'язками та відповідальністю, може підлягати певним формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, які встановлюються законом. Такі обмеження можуть бути необхідними для національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, охорони здоров'я та моралі, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації та підтримання авторитету і безсторонності суду в демократичному суспільстві [1]. Дане право закріплено й у чинному законодавстві України, а саме у статті 34 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2].

У науковій літературі під свободою думки розуміється гарантоване абсолютне право індивіда дотримуватися своєї думки, не зазнаючи при цьому будь-яких зовнішніх втручань та ідеологічного контролю; під свободою слова – гарантоване право індивіда вільно та публічно викладати свої думки (погляди, ідеї), будь-яку інформацію у формі слів (вимовлених, письмових або друкованих засобів); під свободою вираження – гарантоване право або можливість вільного вияву в будь якій формі, навіть безсловесній (символічне вираження). Під суб'єктивним юридичним правом людини на

свободу вираження поглядів Л. Ярмол розуміє можливість людини вільно виражати свої погляди, збирати, шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію й ідеї усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [3,с.11-12]. У європейських та міжнародних документах свобода думки часто розглядається в контексті свободи совісті та віросповідання, що зумовлено історичними обставинами. Протягом багатьох століть, починаючи з пізнього середньовіччя до новітнього часу, стосунки між представниками різних конфесій у Західній Європі характеризувалися значною нетерпимістю. Виникали численні єресі та маргінальні релігійні течії, а війни і народні повстання здебільшого мали релігійний характер. Тому в новий час однією з основних ідей ліберальної думки стала релігійна терпимість, а також усвідомлення права кожної людини на внутрішню свободу і свободу думки, зокрема в релігійних питаннях. З огляду на переслідування за політичну інакомисленість у тоталітарному режимі СРСР, законодавець вирішив відокремити право на свободу думки від контексту релігійних свобод і перенести його до сфери свободи слова і масової інформації. У такому контексті свобода думки стала більш актуальною для української правосвідомості [4,с.113].

Право на свободу думки та слова не є абсолютним і може бути обмежене законодавчо в інтересах суспільства, держави або в морально виправданих випадках. Це означає, що інформаційні агентства не мають права публікувати дані, що становлять державну таємницю або іншу охоронювану законом інформацію, а також матеріали, які закликають до повалення чинного ладу чи порушення територіальної цілісності України, або пропагують війну та насильство. Проте обмеження прав можуть містити невизначені положення, які відкривають можливості для узаконення свавільних рішень, небезпечних для суспільства, нібито в інтересах громадського порядку чи запобігання злочинам. У Конституції не зазначено, хто саме і в яких випадках має право вирішувати питання обмеження свободи думки та слова. Цю свободу слід розглядати з двох аспектів: як право на публічні висловлювання і як гарантію для громадянина на безперешкодне отримання повної та об'єктивної інформації[5].

З початком широкомасштабного вторгнення російської федерації наприкінці лютого минулого року в українському суспільстві виникла нова проблема — питання реалізації права на свободу слова в умовах воєнного стану. Це також включає визначення чіткого балансу між правом на вільний збір, зберігання, використання та поширення інформації через засоби масової інформації та необхідністю захисту інтересів держави в умовах війни. Обмеження, які виникли, цілком виправдані, враховуючи характер загроз, що походять від агресора, і представники медіа усвідомлюють, що в умовах воєнного стану такі обмеження є неминучими. Водночас нові правила акредитації журналістів, що запроваджені Збройними силами України, викликають ряд питань. Ці питання викликають правові занепокоєння, адже чинне законодавство не містить специфічних норм щодо акредитації медіа в особливий період та підстав для її анулювання чи відмови. Закон України «Про інформацію» регламентує процедуру акредитації виключно для мирного часу. Схожі питання не врегульовані і в новому Законі України «Про медіа», який переважно стосується роботи

медіа в умовах збройної агресії, обмеження діяльності іноземних медіа та структури власності. Правова визначеність допоможе уникнути суб'єктивного трактування важливих понять і вплине на подальший розвиток інституту свободи слова, забезпечуючи єдність медіа, держави та суспільства в боротьбі за свою свободу [6].

Отже, ситуація в Україні, викликана військовими діями, ставить нові питання щодо регулювання свободи слова, зокрема в контексті акредитації журналістів та медіа. Відсутність чітких норм у законодавстві щодо акредитації у воєнний час створює правові прогалини, що можуть призвести до суб'єктивного тлумачення та зловживання. Тому важливо розробити законодавство, яке відповідатиме новим умовам, гарантуючи право на свободу вираження думки, але при цьому захищаючи інтереси суспільства. Забезпечення правової визначеності в цих питаннях не лише сприятиме розвитку свободи слова в Україні, але й посилить довіру до держави та медіа, що, у свою чергу, є важливим для підтримки демократичних цінностей у суспільстві. Тільки в умовах чіткого законодавчого регулювання можливе ефективне співіснування свободи слова та необхідності захисту національних інтересів.

Література

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Дата ухвалення: 04.11.1950 року. м. Рим. яка ратифікована Україною: 17.07.1997 року яка набула чинності для України: 11.09.1997 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Поняття та структура конституційно-правового механізму реалізації права на свободу думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань К.І.Барнич. 2019.с.11-12. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30795>
4. Конституційне право на свободу думки: проблемні аспекти. Барнич К. І. 2019.с.113. URL: [http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/8922/1/conf_Sni na law June 2019.pdf#page=11](http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/8922/1/conf_Sni%20na%20law%20June%202019.pdf#page=11)
5. Реалізація права на свободу слова та думки в Україні. А Герман. 2013. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/bb3a65f1-ac7c-4884-8795-42d615ee6d19/content>
6. Обмеження права на свободу вираження поглядів: проблеми дотримання міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. А.В. Москаленко 2024. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/96196/1/Moskalenko_bac_rob.pdf.

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**